

BUDAPEST RÉGISÉGEI

XXXVIII

BUDAPESTI TÖRTÉNETI MÚZEUM

BUDAPEST RÉGISÉGEI

XXXVIII

BUDAPESTI TÖRTÉNETI MÚZEUM • BUDAPEST 2004

A kiadvány a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával készült

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

BENCZE ZOLTÁN
BODÓ SÁNDOR
ENDRŐDI ANNA
ZSIDI PAULA

SZERKESZTETTE

HANNY ERZSÉBET

A kötet cikkeit lektorálták: Bencze Zoltán, Endrődi Anna, Facsády Annamária,
Kubinyi András, Tóth Endre; Végh András, Zsidi Paula.

A rajzokat Kuczogi Zsuzsanna és Papp Tímea, a fotókat Bakos Margit és Komjáthy
Péter, az idegennyelvű kivonatokat Szu Annamária és Véghné Pozsgai Olga készítették.

Tördelés: Kolozsvári Krisztián

HU - ISSN 0133-1892

© BUDAPESTI TÖRTÉNETI MÚZEUM, 2004

FELELŐS KIADÓ

BODÓ SÁNDOR FŐIGAZGATÓ

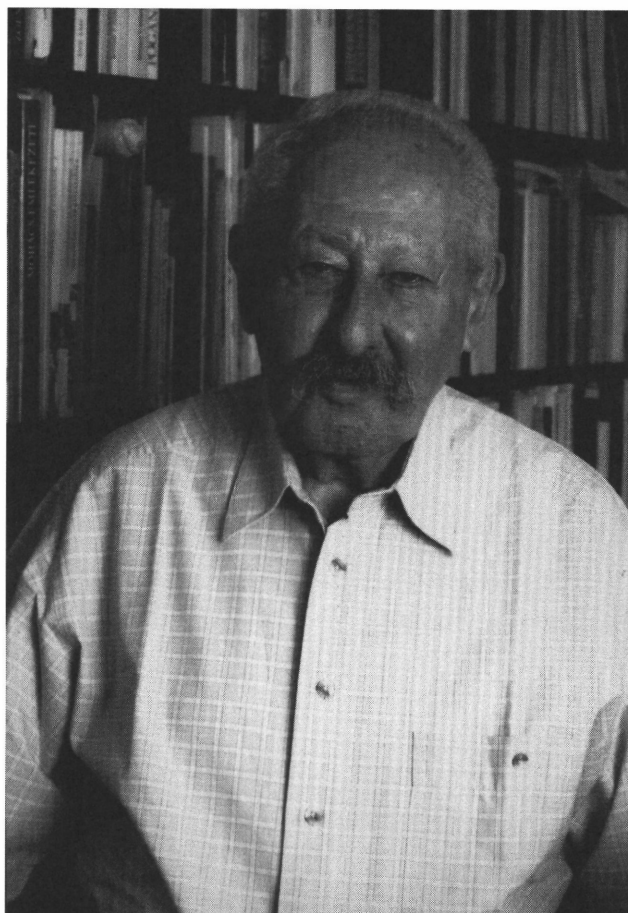
NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS

ARCHAEOLINGUA ALAPÍTVÁNY ÉS KIADÓ

NYOMDAI KIVITELEZÉS

ADUPRINT NYOMDA ÉS KIADÓ KFT.

DR. GERŐ GYŐZŐ NYOLCVAN ÉVES

TARTALOM – CONTENTS

TANULMÁNYOK DR. GERŐ GYŐZŐ TISZTELETÉRE

BODÓ Sándor

Gerő Győző köszöntése. 9

ALTMANN Júlia – LÓVEI Pál

A budavári ferences templom építészeti elemei és sírkövei
Finds from the Franciscan Church of Buda Castle 11

BENCZE Zoltán– PAPP Adrienn

Török kerámia egy Dísz téri sziklagödör feltárásából
Turkish Pottery from the Excavations of a Rock Pit at Dísz Square 35

BERTALAN Vilmosné

Török, illetve törökkori kerámia Óbudáról
Türkische bzw. türkenzeitliche Keramik aus Óbuda (Alt-Ofen) 51

CSORBA Csaba

A törökellenes harcok heraldikai emlékei (Levágott török fejcs címereink)
Die heraldischen Denkmäler der Kämpfe gegen die Türken (Unsere Wappen mit abgesäbelten Türkenköpfen) 69

GERELYES Ibolya

Kínai szeladon kerámia a budavári palota leletanyagában
Celadon Ceramics from the Archaeological Material of Buda castle 79

GYÖNGYÖSSY Márton

A Tárnok utcai aranyforintlelet
Der Goldgulfund von Budapest, Tárnok Strasse 93

IRÁSNÉ MELIS Katalin

A Budapest Margit-szigeti domonkos apácakolostor pusztulása a 16-17. században
Der Untergang des dominikanischen Frauenklosters auf der Margarethen-Insel in Budapest im 16-17. Jahrhundert 107

KOVÁCS Gyöngyi

Cseréppipák a 17-18. századból
Pipe Collection from the 17th-18th Centuries 121

NYÉKHELYI Dorottya

Török feliratos talpastál a Szent György térről
Footed bowl from Szent György Square, Budapest 133

DOBROVITS Mihály	
A Szent György téri török talpastál feliratai és értelmezésük	
<i>The Inscriptions of the Turkish Footed-bowl from Szent György tér and their Interpretation</i>	153
DARÓCZI-SZABÓ László	
Állatsontok a Teleki palota törökkori gödréből	
<i>Animal Bones from the Turkish Era Well of the Teleki Palace</i>	159
PAPP Tímea	
Az óbudai Szent Péter prépostság románkori kőfaragványai	
<i>Die romanischen Steinschnitzereien der St. Peter Propstei von Óbuda</i>	167
PETŐ Mária	
Az antik műemlékek állapota és a műgyűjtők tevékenysége a 18. században	
(Utazók feljegyzései alapján)	
<i>The Condition of Classical Monuments and the Pursuits of Collectors in the 18th Century</i>	
(<i>On the Basis of Travellers' Notes</i>)	181
TÓTH Anikó	
Árpád-kori gödrök a Szent György tér délnyugati részén	
<i>Arpadenzeitliche Gruben im südwestlichen Teil des St. Georg-Platzes (Szent György tér)</i>	187
CSIPPÁN Péter	
13-14. századi állatsontleletek a Szent György tér délnyugati részéről	
<i>Tierknochenfunde des 13-14. Jahrhunderts aus dem südwestlichen Teil des</i>	
<i>Szent György-Platzes in Buda</i>	201
VÉGH András	
Matrakcsi Nászuh Buda-ábrázolása	
<i>A Depiction of Buda by Matrakcsi Nászuh</i>	207
ZÁDOR Judit	
Törökkori gödör a Károlyi Palota udvarán	
<i>Archaeological Data from the City of Pest in the Turkish Period</i>	217
NAGY Margit	
Két késő római kori fegyveres sír az aquincumi canabae nyugati szélén	
<i>Late-Roman Armed Male Graves from the Northern Edge of the Canabae in Aquincum</i>	231
BÉKÉSINÉ WELLISCH Márta	
Gerő Győző (1924-) műveinek bibliográfiája	317
BORDÁS Attila	
Gerő Győzőnek a BTM Régészeti Adattárában nyilvántartott dokumentációi,	
jelentései ásatásairól, leletmentéseiről és helyszíni szemléiről.	325
RÖVIDÍTÉSEK – ABBREVIATIONS	329

TANULMÁNYOK
DR. GERŐ GYŐZŐ
TISZTELETÉRE

GERŐ GYŐZŐ KÖSZÖNTÉSE

Vannak olyan személyiségek, akik már életükben jelenséggé, jelképpé tudnak válni. Ilyen különleges régész muzeológus Gerő Győző, aki az elmúlt fél évszázadban a török-magyar kapcsolatok egyik „kulcsfigurája” lett. Sokszor meg sem tudjuk mondani, mikor és milyen hatások érnek egy-egy fogékony személyiséget, akiben azután hajlam alakul ki egy tudományos téma egész életre kiható művelésére. Gerő Győző pedig ifjúkorától olyan komoly elszánással készült Magyarország török korának, s általában a török világnak kutatására, hogy már iskolatársai Juszufnak szólították.

Gerő Juszuf ugyan csak 1952-ben kapott régész-diplomát az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán, de már 1950-től a Budapesti Történeti Múzeumban dolgozott. Régészként, tudományos főmunkatársként egészen az 1987-es nyugdíjba vonulásáig volt a BTM egyik meghatározó személyisége. Pályafutását a Gerevich László által vezetett budai középkori királyi palota feltárásán kezdte, ahol ifjú régészként a 16-17. századi török kori ásatási anyag muzeológiai gondozását és tudományos feldolgozását kapta feladatul. Muzeológusi tevékenysége során számos külföldi és hazai kiállítást rendezett, ill. részt vett rendezésükben. A kiállításokhoz rendre készített a török korhoz kapcsolódó katalógus-részeket, kiállítási vezetőket.

Fő kutatási területe a török építészeti emlékek feltárása és publikálása, bár foglalkozott szinte mindennel, ami a török korszak emléke. De bekapcsolódott a középkori várostörténeti kutatásokba is. Elsőként tárt fel középkori leletekben gazdag hajdani budai kutakat, s részt vett a budai oldalon a Háros szigettel szemben fekvő középkori Csöt falu régészeti feltárásában is. Tudósi érdeklődése persze messze túl terjedt a mai Budapest határán, s munkái-művei foglalkoznak Pécs török műemlékeivel és törökkori fürdőéletével, Esztergom arab nyelvű feliratos emlékeivel és az Esztergom-vízivárosi dzsá-

nival, az egri Valide szultána fürdővel, a szigetvári Szülejmán szultán dzsámival, Székesfehérvár építészeti emlékeivel, a siklósi Malkocs bej dzsámival, s persze az ország egészét érintő témákkal. Fő műveként kandidátusi értekezését tartja számon tudományos világunk, amelyet „Az oszmán-török építészett Magyarországon: dzsámik, türbék, fürdők” címmel 1980-ban adott közre az Akadémiai Kiadónál.

Tanulmányai, kötetei jelentős mértékben a Budapesti Történeti Múzeum sorozataiban, mindenekelőtt a Budapest Régiségei hasábjain jelentek meg, de írásait közölték az Archaeologiai Értesítő, a Művészettörténeti Értesítő, a Műemlékvédelem, s az egyes múzeumi évkönyvek köteteiben. Számos nemzetközi kongresszuson vett eddig részt, amelynek előadásait Istanbultól Genfig, Ankarától Münchenig és Bonnig adták közre. Munkáiban a stabil háttér biztosításával mindig segítette felesége, Sándor Mária, akinek saját kutatási eredményei mellett jutott energia Juszuf támogatására is.

Számomra Egerben adatott meg a lehetőség, hogy Gerő Juszuffal hosszabb időn át együttműködjek a város törökkori emlékeinek megismerésében és megismertetésében. A Valide szultána fürdő időleges megmentésében tevékeny szerepe volt, s csak közösen bízhatunk abban, hogy a jövő a jeles emléket sikeresen megmenti.

A széles nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező Gerő Győző példát mutat az ifjabb muzeológus generációknak a tudatos tudományos pályaeépítésben, s ennek folytatásához, – a Budapesti Történeti Múzeum munkatársai nevében – a további tudományos tervek megvalósításához, s az idegen nyelven közölt tanulmányok magyarul történő megjelentetéséhez kívánok változatlan alkotókedvet és jó egészséget.

*Bodó Sándor
főigazgató*

ALTMANN JÚLIA – LÓVEI PÁL

LELETEGYÜTTESÉK A BUDAVÁRI FERENCES TEMPLOMBÓL

Az utóbbi években ismét ráirányult a figyelem a ferences rend budavári Evangélista Szent Jánosnak szentelt templomára és kolostorára. Ez az 1994–97 között a Szent György tér rendezési tervéhez kapcsolódó régészeti kutatásoknak köszönhető, mely szerint a Szent György tér 1–2. sz. alatti volt Sándor palota, majd volt Miniszterelnökség épülete kutathatóvá vált. 2000-től megkezdődött az újkori épület helyreállítása, előbb ismét a Miniszterelnökség részére, majd 2003-ban a Köztársasági Elnök és hivatala részére készült el.

A Sándor palotában, előtte a Szent György téren és a Színház közben végzett ásások a középkori ferences kolostor épületegyüttesét tárták fel, melyhez É felől csatlakozott a templom.

A történeti kutatás¹ a ferences templom helyét már régóta a mai Színház u. 1–3. sz. alatt álló Várszínház, a korábbi karmelita templom területére lokalizálta.

Régészetileg az első azonosítás Gerő Győző nevéhez fűződik, aki 1966-ban az épület K-i homlokzata előtti sétányon tárta fel a középkori templom poligonális szentélyének részleteit.

Szeretném ismételtlen megköszönni Neki ásatási eredményeinek átengedését és hogy ezzel lehetővé tette számomra, hogy a budavári ferences rendházzal a későbbiekben foglalkozhassak.

Nincs adatunk arra, hogy a ferencesek mikor települtek fel a budai várba. Az építkezések legkésőbb az 1260-as évek táján folyhattak. Az első okleveles említése egy 1266–70 között kelt végrendeletből ismert, amelyben a Nána-Beszter nembeli Beszter fia Demeter és felesége úgy rendelkezett, hogy bárhol halnak meg, a budai ferencrendiek egyházában temessék őket el. Ezért lovat, fegyvert, a feleség ékszereit, bútorait és egyéb tárgyakat hagynak a barátokra.²

Ugyancsak az 1260-as évek végére tehető, hogy Tapolcsányi Péter a ferencesek mellett vett házat és

betegségei miatt nehezen járt át az istentiszteletre. Orvosa is ferences barát, Aginet testvér volt. Csoadás gyógyulását Boldog Margit sírja látogatásának köszönhetette.

A legkorábbi adatok tehát egyértelműen arra utalnak, hogy az 1260-as évek második felében itt már egy működő templom és kolostor állt.

A templom kutatására 1971-ben volt lehetőség, amikor a Várszínház újjáépítése megkezdődött. Sajnos hiába volt tudott, hogy az épületen belül régészeti kutatást kell végezni, a Múzeum csak a munkálatok megindulása után szerzett erről tudomást. Így a feltáró tevékenység is beszűkült és a helyreállítás üteme korlátozta is.³

A feltárások eredményeként a volt karmelita templom hajójában a középkori templom falainak részleteit bontottuk ki.⁴ (1. kép) A középkori templom É-i hajófala a barokk hajó teljes hosszában megmaradt 29,5 m hosszúságban, ebből 24,5 m hosszan felmenő falrészsel. A fal belső oldalán egymástól 6 m-re 2 pillér került elő, (2. kép) a nyugatibb pillérnél a fal külső oldalán egy – a belső pillérnél keskenyebb – kváderes külső támpillért is feltártunk. (3. kép) Alapozásában a külső pillértől 4 méterre további két külső támpillér részlete került elő, ebből a nyugati már a templom ÉNy-i saroktámpillére. Az É-i hajófaltól 8,5 m hosszan tártuk fel a templom Ny-i zárófalát. A D-i hajófalnak csak 6,5 méteres szakaszát találtuk meg a barokk templom diadalíve és az első pillér között. A déli hajófal további részletei nem kerültek elő, a korábbi falat vagy elbontották vagy ráépült a barokk hajófal.

A középkori templom szentélyéből a barokk szentély keleti oldalán előkerült poligonális szentélyzáródáson kívül más falmaradványt nem találtunk. Amennyiben a szentély keskenyebb volt, mint a barokk szentély, a falak a templom

¹ CLAUDERNE 1943. 163–177.; legutóbbi kutatástörténeti összefoglalása: KOVÁCS 2003. 241–263.

² KARÁCSONYI 1922. 152–155.

³ A Várszínház helyreállításáról előzetesen nem értesítették a BTM-et. Amikor mi kiszálltunk, a munkálatok már javában folytak. A középkori falakat a helyreállításkor az OMF hozzájárulásával elbontották.

⁴ ALTMANN 1973. 82–87.

színházzá való átalakításakor megsemmisültek. A színház süllyesztőjét ide építették és mélyebben kibontották, mint amilyen mélységben a középkori maradványok voltak.

Tömbjét, méretét tekintve a ferences és a karmelita templom megegyezik. A karmelita templom kissé északabbra húzódik, ezért az É-i oldalon csak a barokk pillérek épülnek a középkori falra, míg a déli oldalon az újkori fal minden bizonnyal ráépül a középkori falra.

Amikor lehetőségünk nyílt a kutatásra, a templom szentélyét már kibontották, a barokk falba pedig nem bonthattunk be. A barokk templom hajójában 100–150 cm vastagságban egy egységes, bolygatott törmelékes réteg húzódott. A planírozási rétegben nagyon sok csontváz töredékét találtuk. Miután mind a ferences, mind a karmelita periódusban a templom temetkezési helyként is szolgált, a bolygatott sírok, csontváz töredékek szétválasztása nem volt lehetséges. Ebből a törmelékes rétegből került ki a leletanyag, mely emiatt eredeti helyhez nem volt köthető. Középkori sírhelyként csak két épített sírt bontottunk ki a hajó É-i részén. Az egyik téglasír volt, a másik törtkőből falazott. A sírhelyekben eredeti helyén lévő csontváz töredékeket nem találtunk, ugyanaz a törmelékréteg töltötte be azokat, mint amilyen a fölöttük lévő planírozási réteg volt.

1994-ben nyílt lehetőségünk arra, hogy a Színház utcán és a Színház közben végzett ásásokkal próbáljunk a ferences templomról további információkat kapni.

A mai Színház utcában, a Várszínház Ny-i homlokzata előtt ma is egy lépcsősor vezet a színház bejáratához. Mivel a Ny-i zárófalon az É-i hajófaltól 3 m-re Ny-i irányban egy kis falsarkok került elő, ezért nem kizárt, hogy itt esetleg egy előreugró kapu állhatott. Ezért megpróbáltunk a bejárat lépcsősor alá ásni. Sajnos kutatásunk eredménytelen volt, mert lehetőségeink statikai okok miatt korlátozottak voltak.

A Színház közben, a templom D-Ny-i sarkánál a karmelita templom pillérét, illetve alapozását találtuk meg kb. 1,5 méteres tömbben.

A ferences templom Ny-i zárófalának folytatása került feltárássra, amely így a Sándor palota falában, a kolostor Ny-i zárófalaként folytatódik tovább. Sajnos a kolostor É-i szárnyának egy részét, amely a ferences templomhoz csatlakozott, a Színház közben az 1960-as végén a távfűtő vezeték építésével megsemmisítették.⁵

⁵ Amikor a BTM véletlen tudomást szerzett az építésről, a távfűtő vezeték betonelemeit a kiasott gödrökben már elhelyezték, így nem láthattuk, hogy milyen objektumokat pusztítottak el.

Az ásást a Várszínház D-i falának D-i oldala mentén végeztük. A Ny-i zárófaltól 9,5 méterre egy pillér került elő. (4. kép) A pillér mérete (1,5 m) megegyezik a templom belsejében az É-i falon feltárt belső pillérrel. Helyzetét tekintve pedig egy vonalba esik a templom belsejében az É-i falon feltárt pillérrel. Ezért – minden valószínűség szerint – itt egy belső pillérnek is kellett állnia. Meg kell jegyezni, hogy ez a pillér a kolostor Ny-i kerengőfolyosó falának vonalába esik. Az É-i kerengő téglapadlója a pillér lábához illeszkedett. A pillér mellett kis sávban próbáltuk a Várszínház falában a középkori falat megkeresni, de pregnáns falelválást nem észleltünk. Ennél sikeresebbek voltunk a pillértől 12 méterre keletre, ahol valóban elértük a középkori hajófal D-i oldalát. Így meghatározhatóvá vált, hogy a templom hajójának É-i és D-i fala azonos szélességű volt (1,20 m). A Ny-i zárófal ennél valamivel szélesebb, 1,6 m.

A Várszínház, illetve a karmelita templom hajójának DK-i sarkánál az újkori falsarkot megbontottuk és mögötte középkori falat találtunk. (5. kép) Ezt a falat talán az újkori templom építéséhez bontották meg. A megmaradt fal délebbre húzódik, mint a hajófal. A barokk váll K-i oldalán továbbá egy nagyobb méretű alapozás visszabontott felületét is megtaláltuk. Bár a középkori templom falai pont ezen a helyen nem kerültek elő, talán nem elképzelhetetlen, hogy a torony alapozását találtuk meg.

Tettünk arra is kísérletet, hogy az újkori szentélyfalban megkeressük a középkori szentély falát, de ez nem volt sikeres. Nagyobb átvágásra pedig statikai okokból nem kaptunk engedélyt.

A barokk szentély DK-i sarkánál feltártunk egy pillért, amely méretét és jellegét tekintve megegyezik a hajófalnál feltárt pillérekkel. (6. kép) Ez a pillér minden valószínűség szerint a szentély mellett feltárt középpilléres helyiséghez tartozott.

A feltárások alapján nagyjából körvonalazódik a budavári ferenceseknek a 13. sz. második felében felépült, Evangélista Szent Jánosnak szentelt templomának alaprajza.

A templom egyhajós, valószínűleg nyújtott szentélye poligonális záródású. Marosi Ernő szerint⁶ talán itt jelent meg legkorábban ez a később általánossá váló szentélyzáródás. A templombelső teljes hossza 50 m volt, hajójának szélessége 13 m. Szentélyének méreteit nem ismerjük. A hajó falát pillérek tagolták, É-i oldalán kváderes támpillérek álltak. A templom D-i oldalához csatlakozott a kolostor É-i kerengője. A szentély melletti K-i

⁶ MAROSI 1994. 39–62., 48.

épületszárnyból a helyiség pincszintjét tártuk fel. A templom Ny-i zárófalának folytatása a kolostor Ny-i záró falához vezet.

A templomból régészeti leletanyag a bolygatott, törmelékes, planírozási rétegből került elő. Leglényegesebbek ebből a sírkövek, amelyek a templom fennállásának teljes periódusából származnak.⁷

A csekély számú középkori leletanyag ugyan csak ebből a bolygatott rétegből került ki, elsősorban építészeti faragványok.

KATALÓGUS

Jelmagyarázat a Katalógus rendszéréhez

A) A kőfaragvány számozási helye, lelőhelye, lelő körülményei, őrzési helye(i).

B) Állapot.

C) Anyag, méretek. – A sírkövek esetében a méreteknél az első szám a hosszúság, a második a szélesség, a harmadik a vastagság. Amennyiben egy töredékről megállapíthatatlan, hogy a sírkő hosszabbik vagy rövidebb oldalai valamelyikéhez tartozott-e, az első szám a keretre merőlegesen, a második vele párhuzamosan mért, legnagyobb kiterjedést jelenti. Amorf darab esetén a legnagyobb átmérő és az erre merőleges méret szerepel. A vastagsági méret általában hozzávetőleges, a többnyire egyenetlen, hasított hátsó felület legnagyobb kiugrásánál mért adat.

D) Leírás. – A sírkövek leírásánál a jobb és a bal mindig – nem csak a címerleírásoknál! – heraldikai értelemben szerepel.

E) Felirat. – Ha a sírkövön nincs felirat, azt „Felirata nincs” szöveg jelzi. Gondolatjel mutatja, ha olyan töredékről van szó, amelyen nincs felirat, de az egész sírkövön lehetett.

1. Betűtípus; betűméret. – Gótikus minuszkulás felirat esetében az első szám az *i, n, o* stb., a következő szám(ok) az ezeknél magasabb illetve hosszabb *h, l, p* stb. betűk magasságát jelöli(k).

2. A felirat betűhű közlése, a rövidítések lehetőleg az eredetihez hasonló nyomdai jellel történő jelölésével. A nagy- és kisbetűk használata az eredeti szöveg jellegének megfelelően történik. A kitörött, hiányzó (de eredetileg megvolt, tehát nem rövidítés miatt hiányzott) betűket, szavakat pontok mutatják (három, vagy annál több hiányzó betűt három pont jelöl). A szóelválasztó jeleket · (felfelé tolt pont) jelöli, a köriratok sorvégződéseit a sarkoknál | jel.

3. Epigráfia megjegyzések, rövidítési és szóelválasztó jelek jellemzése.

4. A felirat a rövidítések feloldásával. A hiányzó, de kiegészíthető részletek szögletes zárójelbe kerülnek.

F) Datálás; a keletkezéssel vagy stílussal kapcsolatos megjegyzések.

G) Irodalom.

H) Sírkő, síremlék esetén az alá egykor eltemetett személy életrajza, családtörténeti stb. adatok.

I) Címertani megjegyzések, címeranalógiák.

(É) Építészeti

(S) Sírkövek

A FERENCES TEMPLOMBAN ELŐKERÜLT

ÉPÍTÉSZETI ELEMÉK (É)

1. Szobor töredékek (7-8. kép) (É 1)

A) A középkori ferences templom hajóiban, a törmelékes planírozási rétegből, vegyes feltöltésből került elő 1972-ben.

Ltsz.: 72.2.1., fotó: 35.244-46, rajz: 16.510.

BTM földszint, kiállítás

B) Töredékes, fejrész hiányzik

C) Fehér mészkő; talpazat: 57×47×8 cm, oszlop átmérője: 27 cm, m.: 60 cm, oszlop magassága: 21 cm

D) Talpazaton fekvő oroszlán. Lábait maga alá húzza. Farok része törött, bojtja a lábánál hullámosan fekszik. Feltartott feje letört, sörénye csigás. Hátán hatszögletű oszlopot tart, amely kissé szélesebb a hátánál. Az oszlop tetején kerek illesztés helye. A talpazat nagyjából egy járólappal méretű, valószínűleg medencét – esetleg keresztelőmedencét tartott.

F) 14. sz. vége

2. Oszloplábazat (9. kép) (É 2)

A) A középkori ferences templom hajóiban, a törmelékes planírozási rétegből, vegyes feltöltésből került elő 1972-ben.

Ltsz.: 72.2.3.

BTM raktár, Úri u. 29.

B) Ép

C) Fehér mészkő; oldalsík h.: 32 cm, oszlop á.: 32 cm, m.: 26 cm

D) Lábazat és hengeres oszloptörzs. A lábazat profilja: oldalsík feletti sarkán négy prizma.

F) 14. sz.

⁷ Az alaprajzi szerkesztést Kuczogi Zsuzsanna, a köfelmérést Héjjas Pál, a fotókat Bakos Margit és Szemenyei Tivadar készítette. Munkájukat ezúton is köszönöm.

3. Oszlopfő (10–11. kép) (É 3)

A) A középkori ferences templom hajóban, a törmelékes planírozási rétegből, vegyes feltöltésből került elő 1972-ben.

Ltsz.: 72.2.5., fotó: 35.614-21-35, 25.408-659.

BTM földszinti kiállítás

B) Ép

C) Fehér mészkő, felső lemeztag h.: 16 cm, á.: 42 cm, m.: 26 cm

D) Lemeztagon két sorban akantusz levelek állnak. Felső lemeztagja nyolc szögletű, rajta csapolás nyommal. Egy hátsó, illeszkedő oldala kidolgozatlan.

F) 13. sz. második fele

4. Oszlopfő (12. kép) (É 4)

A) A középkori ferences templom hajóban, a törmelékes planírozási rétegből, vegyes feltöltésből került elő 1972-ben.

Ltsz.: 72.2.7., fotó: 35.636-659, 35.608-659.

BTM földszinti kiállítás

B) Ép

C) Fehér mészkő, felső lemeztag él h.: 16 cm, á.: 42 cm; alsó lemeztag á.: 24 cm, m.: 31 cm

D) Lemeztagon 4 álló akantuszlevél, közöttük lapos szívalakú levelek. Felső lemeztag nyolcszögletű, rajta csapolás nyomok. Egy hátsó, illeszkedő oldala kidolgozatlan. Festése: kék, zöld, vörös

F) 13. sz. második fele

5. Párkány részlete (É 5)

A) A középkori ferences templom hajóban, a törmelékes planírozási rétegből, vegyes feltöltésből került elő 1972-ben

Ltsz.: 72.2.9.

BTM raktár, Úri u. 29.

B) Töredékes

C) Fehér mészkő; sz.: 54 cm, m.: 27 cm, v.: 34 cm

D) Tagozatos párkány részlete. Profilja: horony, vájat, oldalsík, hengertag, él, horony

F) 15. sz.

6. Féloszlop töredéke (É 6)

A) A középkori ferences templom hajóban, a törmelékes planírozási rétegből, vegyes feltöltésből került elő 1972-ben.

Ltsz.: 72.2.17.

BTM raktár, Úri u. 29.

B) Töredékes

C) Fehér mészkő, h.: 21 cm, á.: 19 cm

D) Hengeres átmérőjű féloszlop töredéke

F) 14. sz.

7. Nyíláskeret töredéke (É 7)

A) A középkori ferences templom hajóban, a törmelékes planírozási rétegből, vegyes feltöltésből került elő 1972-ben

Ltsz.: 72.2.20

BTM raktár, Úri u. 29.

B) Töredékes

C) Fehér mészkő, m.: 26×17×9cm

D) Nyíláskeret töredéke, profilja: oldalsík, ferde lemeztag, horony részlete. Festése: vörös.

F) 13. sz.

A FERENCES TEMPLOMBAN ELŐKERÜLT SÍRKÖVEK (S)

1. Ismeretlen sírköve (13–14. kép) (S 1)

A) 1975-ben a középkori ferences kolostor templomának nyugati bejáratától délre, a homlokzati falból került elő, ahol faragott felületével kifelé, vízszintes helyzetben, építőanyagként másodlagosan használták.

Ltsz.: 85.251.18.

BTM raktár, Úri u. 29.

B) A kőlap felső és bal oldala másodlagosan lefaragott

C) Mészkő; 124×40,5×20 cm

D) Sima felületén vésett körvonalú, latin kereszt, a lefaragás miatt aszimmetrikus helyzetben

E) Felirata nincs

F) 13. sz.

2. Ismeretlen sírkövének töredéke (15. kép) (S 2)

A) A középkori ferences kolostor templomának területén került elő 1972-ben.

Leltározatlan.

BTM raktár, Úri u. 29.

B) Sírkő (?) mintegy harmada. Felületén másodlagos beépítésre utaló habarcsnyomok látszanak.

C) Vörös márvány; 51,5×64×9 cm

D) Oldalait 3,5 cm magas lemez felett széles, lapos élszedés tagolja – a kőlapot lapos prizmaszerűen képezték ki. Felső síkja a rézsűs felületekkel csiszolt, az oldalsó lemez és az aljlap finomabb vésővel faragott, de csiszolatlan (ezért nem lehet oltárlap maradványa).

E) Felirata nincs

F) A ferences kolostor alapítási időpontja miatt a 13. sz. utolsó harmadánál aligha korábbi. A faragvány közeli, de legalább részben lényegesen korábbi (1200 körüli) párhuzamai ismertek Esztergomból, köztük feliratos is akad, valamint az ország több kolostorából, például Csongrád-Ellésmonostor, Vértesszentkereszt, Pilisszentkereszt.

3. *Ismeretlen sírkövének töredéke (16-17. kép) (S 3)*
- A) A középkori ferences templom hajójában, vegyes feltöltésből került elő 1972-ben.
Ltsz.: 72.2.4., újra leltározva 85.251.12.
BTM raktár, Uri u. 29.
 - B) Saroktöredék, felülete kopott
 - C) Mészkö; 57×49×24 cm
 - D) 13-13,5 cm széles, vésett vonallal határolt keretben belülről olvasható, vésett körirat. A belső mező a keret síkját folytatja.
 - E) 1. Gótikus majuszkula; 6 cm
2. IVS · COM | ..
3. A V két ferde szárát felül vízszintes vonal köti össze, háromszöget alkotva. A szóelválasztó jel pont.
 - F) 13. sz. vége – 14. sz. első fele
4. *Ismeretlen sírkövének töredéke (17-18. kép) (S 4)*
- A) A középkori ferences templom hajójában, vegyes feltöltésből került elő 1972-ben.
Ltsz.: 72.2.12., újra leltározva 85.251.4. sz. alatt.
BTM raktár, Uri u. 29.
 - B) Kopott, csorbult saroktöredék
 - C) Édesvízi mészkö; 41,5×37×20 cm
 - D) Szélén vésett, belülről olvasható felirat. A keret síkját folytató mező nem válik el a kerettől. A mezőben vésett, ívelt vonal – ábrázolás értelmezhetetlen részlete.
 - E) 1. Gótikus majuszkula; kb. 7 cm
2. IOR. | .NO
 - F) 14. sz. első fele
5. *Ákos nembeli Mikcs töredékes sírköve (19-20. kép) (S 5)*
- A) A középkori ferences templom hajójában, vegyes feltöltésből került elő 1972-ben.
Ltsz.: 72.2.2. a-b.; a kisebbik darab újra leltározva 85.251.19. sz. alatt.
BTM sírkökiállítás (Dongás pince).
 - B) A sírkő felső fele, a jobb felső sarok híján, a jobb hosszoldal pereme hiányzik. Egy további kisebb keretdarabja is előkerült. A faragott felületen másodlagos felhasználásra utaló habarcsmaradványok voltak.
 - C) Vörös márvány; a nagyobbik töredék: 86,5×84×20,5 cm, eredeti szélessége kb. 91-92 cm; a kisebbik töredék: 20×33×19 cm
 - D) 17 cm széles keretén belülről olvasható, vésett, a jobb felső sarokban kezdődő körirat. A homorlattal mélyülő mezőben domborművű ábrázolás: a sisak teteje, a mögötte lévő, beszabdalt sisaktakaró végével. A sisakdísz kitárt szárnyú, koronás fejét jobbra fordító sas.
 - E) 1. Gótikus minuszcula; 11 cm
2. t · nobilis | vir · mikcz · de
valamint
d' m^o · cc
3. A z betű három, csúcsával egymás fölé illesztett négyzetből áll. Az m után kis, majuszkulás jellegű o jelzi a szám végződését. A szóelválasztó jelek kis ívnégyszögek.
4. [hic iace]t nobilis vir Mikcz de ... [anno] domini M^o CC[C...]
 - F) 14. sz. vége
 - G) ALTMANN 1973. 82.; ALTMANN 1994. 147.; RÁCZ 1995. 18, 19, 25. (80. jegyzet).
 - H) Ákos nembeli Mihály fia Mikcs szlavón bán utódai közül két olyan is viselte a Mikcs nevet, aki a sírkő stílusának megfelelően a 14. század végén hunyt el: a bán dédunokája, István-fi Ákos fia Mikcs a család Prodavizi ágából (+1395) és Ákos-fi Ákos fia Mikcs a család Pölöskei ágából (+1386/87) (ENGEL 1996. II. 162.) Az előbbi a Zágráb megyei Ribnik (ma Horvátország), az utóbbi a Zala megyei Pölöske várának volt birtokosa testvérével, Lászlóval együtt. (ENGEL 1996. I. 400., illetve 396.)
 - I) Az Ákos nemzetség címeréről összefoglalóan: CSOMA 1904. 23-32. [CSOMA 1995. 1165-1174.]; RÁCZ 1995.
A sasos sisakdísz madarat ábrázoló analógiái:
– Albert fia Moys királynéi tárnokmester pecsétje 1299-ből: NAGY I., Három XIII. századi pecsét. Archaeologiai Értesítő 11 (1877) 353.; RÁCZ 1995. 19, 28, 33. (5.1. kat. sz.).
– Ernye fia István országbírói és nádori pecsétjei, 1298, 1299, 1311: NAGY I., István országbíró és Demeter főispán pecsétjei. Archaeologiai Értesítő XI (1877) 300.; NYÁRY 1886. 49.; IV/28. kép; PÖR-SCHÖNHERR 1895. 27.; RÁCZ 1995. 18, 27-28, 33. (3.1., 3.2. kat. sz.).
– István aloraszágbíró pecsétje, 1300: RÁCZ 1995. 18, 28, 33. (4.1. kat. sz.).
6. *Ismeretlen sírkövének töredéke (21-22. kép) (S 6)*
- A) A középkori ferences templom hajójában, vegyes feltöltésből került elő 1972-ben.
Ltsz.: 72.2.14., újra leltározva 85.251.20. sz. alatt.
BTM főépülete, raktár.
 - B) Sírkő keretének töredéke
 - C) Vörös márvány; 24,5×32×12 cm
 - D) 19 cm széles, a mélyített mező felé rézsúvel

csatlakozó keretben vésett vonalon belül vésett, belülről olvasható körirat.

- E) 1. Gótikus minuszcula; 9–10 cm
2. · vngar
3. A szóelválasztó jel csúcsára állított, kis négyzet.
- F) 14. sz. második fele – 15. sz. első fele

7. Ismeretlen sírkövének töredékei (17. kép, 23–28. kép) (S 7)

A kézirat lezárása előtt Tóth Attila ismerte fel a kétsoros felirattöredékek (I. tétel) és a figurális darabok (II. tétel) összetartozását: az oldalsó keret-töredék és a zászlórudas részlet törésvonallal illeszkedik egymáshoz. Ezen túlmenően az együtteshez tartozó, részben törésvonallal is illeszkedő, több kisebb, leltározatlan töredéket is azonosított.

I.

- A) A középkori ferences templom hajójában, vegyes feltöltésből került elő 1972-ben.
Ltsz.: 72.2.10.1-3., újra leltározva 85.251.2.a-c. sz. alatt).
BTM raktár, Öntőház u.
- B) Sírkő oldalsó és alsó keretének egy-egy darabja, az utóbbi két összeillő töredékből áll.
- C) Vörös márvány; oldalsó rész: 24,5×21×15 cm; alsó rész: 27,5×38,5×15 cm
- D) A peremen 3 cm széles részsű. Ennek belső szélétől induló, kb. 21 cm széles keretben két-két, 6,3 cm széles, mélyített sávban domború betűs felirat, oldalt belülről olvasható, alul kívülről. A mező szimaszerű tagozattal mélyült.
- E) 1. Gótikus minuszcula; 6,3/7,6/9,2 cm.
2. ...a · hered ... | ... qui · obii...
valamint
...omini · mc... | ...ie · xviii · me...
3. Kétféle *m* betű (az évszámokban lévő szárait egy ferde vonallal áthúzták). A szóelválasztó jelek alul-felül kampóban végződő, csúcsukra állított négyzetek.
- 4. ...a hered... qui obii[t] ... [anno d]omini mc[ccc]... [in d]ie xviii me[nsis] ...
- F) 15. sz. második negyede

II.

- A) A középkori ferences templom hajójában, vegyes feltöltésből került elő 1972-ben.
Ltsz.: 72.2.15.1-6., újra leltározva 85.251.17. sz. alatt; a két másik darab leltározatlan.
BTM raktár, Öntőház u.
- B) A sírkő mezője alsó részének hat összeillő töredéke, valamint a mező két további, egy-

mással ugyancsak összeillő töredéke, a jobb hosszoldal keretének csekély részletével

- C) Vörös márvány; a hat összeillő töredék: 54×46 cm, a két összeillő töredék: 43×32,5 cm, az alaplap 10,5 cm vastag, a megmaradt dombormű legnagyobb kiugrásánál a vastagság 17,5 cm
- D) Keretén mélyített sávban domború betűs körirat futott. A homorlattal mélyülő mező domborművű, oroszlánon álló, páncélos alakot tartalmazott, jobb oldalán zászlórúddal vagy lándzsával. Az oroszlán hátának vonala és a figura két lába között felnyúló, bojtos végű farka maradt meg. Az alak jobb lábának alsó lábszára a páncél csatjával ép, a lábfej, térd, comb egy része körvonalában látható. A bal lábszár csatos páncélzatú részlete ugyancsak megmaradt. A zászlórúd vagy lándzsa fennmaradt részlete is letört.
- E) 1. Gótikus minuszcula
- F) 15. század második negyede. Mind a szoborszerű magasdombormű igényét, mind a faragás színvonalát tekintve igen jelentős emlék lehetett.

8. Ismeretlen sírkövének töredéke (17. kép, 29. kép) (S 8)

- A) A középkori ferences templom hajójában, vegyes feltöltésből került elő 1972-ben.
Ltsz.: 72.2.13., újra leltározva 85.251.9. sz. alatt.
BTM raktár, Úri u. 29.
- B) Sírkőtöredék, egyik oldalán a keret darabjával. Felülete kopott.
- C) Budai márga; 49×32×9,5 cm
- D) 19,5 cm széles keretén belülről olvasható, vésett körirat részlete. A keretre merőlegesen futó, szélesebb sima felület talán nem is keret, hanem a keret síkját folytató belső mező részlete, benne mélyített tükörrel, amelynek egyik sarka maradt meg. A tükörben annak szélével párhuzamos, enyhén kiugró perem – talán címerpajzs széle. A sírkő belső mezejét így kisebb, címerpajzsot tartalmazó tükör tagolhatta.
- E) 1. Gótikus minuszcula; 6/8 cm
2. . iacobi .
- F) 15. sz. második fele

9. Wemeri Zsigond kincstartó, választott zágrábi püspök (+1500) sírköve (30. kép) (S 9)

- A) 1972-ben került elő a középkori ferences templom területén, vegyes feltöltésből.
Ltsz.: 72.2.6.
BTM sírkökiállítás (Dongás pince).

- B) Négy darabból összeállítva
 C) Vörös márvány; 217 × 104 × 22,5 cm
 D) A kőlap felső kétharmadát 12 cm széles, lemezből és erős negyedpálcából álló keretelésű, mélyített tükör alkotja, benne domborművű ábra: kerek talpú, szalagkeretes, jobb haránt vágott, álló, reneszánsz címerpajzs. Felső mezejében jobbra ágaskodó egyszarvú, felette fedett korona, az alsó mezőben hatágú csillag. A pajzs két oldalán kígyózó szalagok. A tükör felső részén háromsoros, vésett felirat. A lap alsó harmadában 13,5 cm széles, lemezből és szimából álló keretelésű, mélyített tükör, benne kilencsoros, vésett felirat.
 E) 1. Reneszánsz kapitális; a felső tükörben 4,5, az alsóban 3 cm
 2. Felül:
 OBIIT · A · D · M · CCCCC ·
 DIE VIII · MENSIS ·
 EEBRVARI · (!)

Alul:

MOLE · SIGI · SMVNDVS · IACEO
 SVB · MAR^RMORIS · HVIVS · WEM^ERIAE
 LVCTVS · CORDOLIVMQz DOMVS ·
 THEZAVRVM · TENVI · REGIS · DVM ·
 VITA · MANEBAT · ZAGRABIA · AEIE (!)
 CTVS PRESVL · INAEDE · FVI · ANTE ·
 SEDOCCVBVI · Qz · TRADITA SACRIMA ·
 FVISSE^T · MITRA DECVS · CAPI^{TI} · PONTIF
 ICAITE (!) · MEO ·

3. Egyes betűk különleges kialakításúak, így a *H* kétszer is a mai *H* és *K* egymásra írott alakjából áll, az *S*-t egy alkalommal függőleges vonallal áthúzták, egy esetben a *D*-t egymásra írott *P* és *D* alkotja. Néhol elhagyták a szóelválasztó jelet, a kötőszavakat és a prepositiókat a következő szóval egybeírták, a *FVISSET* szót viszont két részre vágták, a *SIGISMVNDVS* szó két része közé pedig még szóelválasztó jelet is tettek. Gondatlan faragásra utaló jelek is vannak: több helyen egy vagy több kihagyott betűt utólag toldottak felülről be, így a *MARMORIS* *R*-jét, a *WEMERIAE* *E*-jét, a *SACRIMA* *A*-ját, a *FVISSET* *T*-jét, valamint a *CAPITI* · *PONTIF TI* és *PO* szótagait, az *AELECTVS*-ben *L* helyett *I* szerepel, a *PONTIFICATE* szóban elhelyeztek egy felesleges *I*-t, és a *TE* ligatúrában a *T* felső szára alulra került. A *FEBRUARI* *F*-je helyén tévesen *E* áll. Ligatúrák: *IMA*, *TE*. A *QVE* szócskát a *Q* után *z* alakú jellel rövidítették, az egyik helyen omega formájú jel is szerepel felette. A szóel-

választók alul hosszú nyúlvánnyal megtoldott, kis *y*-hoz hasonló jelek.

4. Rövidített szavak: A[*nno*] D[*omini*], cordoliumque és que.

- F) 1500
 G) ALTMANN 1973. 82, 87.; 7. kép; Múzeumok új kincsei. Múzsák, Múzeumi Magazin 1973. 3. sz. 47.; KUBINYI-ALTMANN 1975. 137.; KOLLÁNYI B., Az újjáépített Várszínház, Budapest. Magyar Építőművészet 1978. 5. sz. 15.; NAGYBÁKAY 1978. 124, 125.; MIKÓ 1983. 51.; SOLYMOSI L., Veszprém megye 1488. évi adólajstroma és az Ernuszt-féle megyei adószámadások. Tanulmányok Veszprém Megye Múltjából. Veszprém 1984. 230. (125. jegyzet); SOLYMOSI L., Az Ernuszt-féle számadáskönyv és a középkor végi népességszám. Történelmi Szemle 28 (1985) 418. (18. jegyzet); KUBINYI 1986. 47.: 1500; MIKÓ 1986. 99.; VARGA-LÓVEI 1990-92. 165. (129. jegyzet), 166. (149. jegyzet); LÓVEI 1991. 20.; LÓVEI 1993. 256.; 10. kép; ALTMANN 1994. 147.; 9. kép; LÓVEI 1995. 248.; LÓVEI 1995a. 15.; KUBINYI 1996.; KUBINYI A., Hivatalnok-karrier a XV. század végén: Vémeri Zsigmond királyi kincstartó, zágrábi püspök. In: KUBINYI 1999. 161, 168.; Soós 1999. 52. (100. jegyzet).
 H) Wemeri Zsigmond életéről: KUBINYI-ALTMANN 1975; KUBINYI 1996.

10. Johannes ... sírkövének töredékei (31-36. kép) (S 10)

- A) A középkori ferences templomban, vegyes feltöltésből került elő 1972-ben.
 Ltsz.: 72.2.11.1-3., újra leltározva 85.251.3.a-c. sz. alatt; egy kisebb darab leltározatlan.
 BTM raktár, Úri u. 29.
 B) Sírkő sarkának két összeillő töredéke, egy további kerettöredék, valamint a belső mező sarkának kis darabja
 C) Vörös márvány; sarok: 52,5 × 37 × 15 cm; keret: 36 × 22 × 15 cm; kis darab: 16,5 × 21,5 × 5 cm
 D) 13-13,5 cm széles, vésett vonallal határolt keretben belülről olvasható, vésett körirat. A mező a keret síkját folytatja.
 E) 1. Reneszánsz kapitális; 5,5 cm
 2. TVRA · NO... IS · IOHANIS · | IW^HYI, a törésvonalaknál további betűk töredékes részletei látszanak.
 3. Enklávé: TV. A rövidítésjelek vésett vonalak. A szóelválasztó jelek kis háromszögek.
 4. [sepul]tura no[bile]nis Iohanis Inwhy (?)
 F) 16. sz. első negyede
 H) Bármennyire is szépen faragottak és épek a felirat betűi, az elhunyt családnevét eddig nem sikerült kielégítően értelmezni. Fel-

merülhet az Újhelyi (Wyhel) név valamilyen furcsa alakja, de a leginkább *m*-re vagy *n*-re utaló, vonal alakú rövidítésjel az *I* kezdőbetű fölött ezt nem támasztja alá.

11. Ismeretlen sírkövének töredéke (17. kép) (S 11)

- A) A középkori ferences templom hajójában, vegyes feltöltésből került elő 1972-ben.
Ltsz.: 72.2.16., újra leltározva 85.251.5. sz. alatt.
BTM raktár, Uri u. 29.
- B) Sírkő (?) saroktöredéke
- C) Mészkö; 26×26,5×19 cm
- D) A 10 cm széles, lemezből, lapított negyedpálcából és kis lemezből álló kereten belül a mélyített mező megmaradt része üres.
- F) 16. sz. első fele

12. Ismeretlen zólyomi főesperes sírkövének töredéke (17. kép) (S 12)

- A) A középkori ferences templomból került elő 1972-ben.
Ltsz.: 85.251.1.
BTM raktár, Uri u. 29.
- B) Sírkő alsó része a jobb hosszoldal keretének belső darabjával és a belső mező jobb alsó sarkával. Felülete kopott.
- C) Vörös márvány; 67,5×71,5×12,5 cm
- D) 21 cm széles keretét kívül egy, belül két vésett vonal határolja, amelyek közül a legbelső a mező alján 32 cm magas, fekvő téglalap alakú mezőt határol. A keretben vésett, belülről olvasható körirat. A keret síkját folytató mezőben az említett fekvő téglalap alakú tükörben vésett vonalrajzú, álló, csücskös talpú, reneszánsz címerpajzs. A pajzstalpban kivehetetlen ábra, a fölötte lévő, hasított pajzsrészben jobbra kopott, szembeforduló figura, jobbával botot (pásztorbot?) tart, baljával kerek tárgyat emel; a bal mezőben pólya. A pajzs felett főpapi kalap részletei, a pajzs jobb oldalán a kalapról lelógó 1+2+3 bojt.
- E) 1. Reneszánsz kapitális; 6,5 m
2. ONVS · ZOLIE, utána egy töredékes betű; a jobb hosszoldalon értelmezhetetlen betűmaradványok.
3. A szóelválasztó jel kis háromszög.
4. [archidia]onus Zolie[nsis]
- F) 16. sz. első fele

13. Ismeretlen sírkövének töredéke (17. kép) (S 13)

- A) A középkori ferences templomból került elő 1972-ben.
Leltározatlan.
BTM raktár, Uri u. 29.

- B) Kisebb töredék, minden oldalán törésfelülettel
- C) Vörös márvány; 32×20×11 cm
- D) Sima alaptól kidomborodó címerpajzs széle, a pajzsban ugyancsak domborművű, értelmezhetetlen motívum kis részlete.
- E) –
- F) 14–15. sz.

14. Ismeretlen sírkövének töredéke (17. kép) (S 14)

- A) A középkori ferences templomból került elő 1972-ben.
Leltározatlan.
BTM raktár, Uri u. 29.
- B) Erősen kopott felületű töredék, minden oldalán törésfelülettel
- C) Vörös márvány; 34×38×7 cm
- D) A simára csiszolt felületen két, egymással kb. 45°-os szöget bezáró, vésett vonal.
- E) –
- F) Középkori

15. Ismeretlen sírkövének töredéke (S 15)

- A) A Színház utca 5–7., a volt pasapalota területén, az egykori karmelita kolostorban, illetve környékén került elő 1966-ban, másodlagos befalazásból (Gerő Győző lelete); 1985–1988 között a BTM raktáraiban nem sikerült azonosítani.
- B) Sírkőtöredék
- C) Vörös márvány
- F) Gótikus
- G) GERŐ Gy.: Budapest I., Színház u. 5–7. Régészeti Füzetek 20. (1967), p. 75.

16. Ismeretlen sírkövének töredéke (S 16)

- A) A Színház utca 5–7., az egykori karmelita kolostor keleti szárnyának földszintén, a 18. századi feltöltésből került elő az épület helyreállítása során, 1968-ban.
A BTM-ben beletárolták (Ltsz.: 68.66.1.), de a leltárkönyv szerint a helyszínen, az épület udvarán maradt. 1985–1988 között sem a Vár-színház területén, sem a BTM raktáraiban nem volt azonosítható.
- B) Sírkő saroktöredéke
- C) Vörös márvány; 39×15×44 cm
- D) Körirat részletét mutatta.
- E) 1. Gótikus majuszkula
2. Latin nyelvű volt.
- F) 14–15. sz.

17. Ismeretlen sírkövének töredéke (S 17)

- A) 1943-ban a középkori Evangélista Szent János-templom romjai között találták; 1946-ban Gerevich László kérte a főváros polgármeste-

rét, hogy Budapest Székesfőváros Történeti Múzeumából három kőfaragvány között ezt is adják át a Középkori Múzeumnak. A faragványt nem sikerült azonosítani, bár a Csatárka dűlőből származó dombormű ma is a BTM gyűjteményében található (GEREVICH 1971. 18.; VIII/19. kép; GEREVICH 1973. 362.; 182. kép).

G) BTM Adattár, Kiscelli iratanyag, 217/946.: Gerevich László 1946. április 5-én kelt leve-

lében kéri a polgármestert, hogy Budapest Székesfőváros Történeti Múzeuma (egy, a Csatárka-dűlőből származó, állatküzdelmet ábrázoló kőfaragvány, valamint a Fehérvári kapuról származó, Buda címerét ábrázoló töredék mellett) egy, a várbeli volt evangélista Szent János-templom romjai közül 1943-ban előkerült sírkőtöredéket adjon át a Középkori Múzeumnak.

IRODALOMJEGYZÉK

- ALTMANN 1973 ALTMANN Júlia: Előzetes jelentés a budavári ferences templom kutatásáról. *ArchÉrt* 100. (1973), p. 82–87.
- ALTMANN 1994 ALTMANN Júlia: Az óbudai és a budavári ferences templom és kolostor kutatásai. In: *Koldulórendi építészet a középkori Magyarországon. Tanulmányok. (Művészettörténet – Műemlékvédelem 7.)* Bp., 1994. p. 137–152.
- CLAUDERNÉ 1943 CLAUDERNÉ Vladár Margit: A Várszínház története. TBM 10. (1943), p. 163–177.
- CSOMA 1904 CSOMA József: Magyar nemzetségi címerek. In: Karácsonyi J.: *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig 3/2.* Bp., 1904. [reprint-je: Bp., 1995]
- ENGEL 1996 ENGEL Pál: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. 1-2. Bp., 1996. (História Könyvtár: Kronológiák, adattárak 5.)
- GEREVICH 1971 GEREVICH, László: *The Art of Buda and Pest in the Middle Ages.* Bp., 1971.
- GEREVICH 1973 GEREVICH László: Budapest művészete az Árpád-korban. In: *Budapest története 1.* Bp., 1973. p. 351–401.
- KARÁCSONYI 1922 KARÁCSONYI János: Szent Ferenc rendjének története Magyarországon 1711-ig 1. Bp., 1922. 152–155.
- KOVÁCS 2003 KOVÁCS Eszter: A budai ferences kolostor a török korban. TBM 31. (2003), p. 241–263.
- KUBINYI 1986 KUBINYI András: Epigráfia. In: *A történelem segédtudományai 1.* Szerk. Kállay. Bp., 1986. p. 43–60.
- KUBINYI 1996 KUBINYI András: Hivatalnok-karrier a XV. század végén: Vémeri Zsigmond királyi kincstartó, zágrábi püspök. *Magyar Egyháztörténeti Évkönyv* 2. (1996), p. 97–107.
- KUBINYI 1999 KUBINYI András: Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyarországon. Bp., 1999. (METEM Könyvek 22.)
- KUBINYI–ALTMANN 1975 KUBINYI, András – ALTMANN, Júlia: *Nepoznati zagrebački biskup: Sigismund Vémeri (1500). Bogoslavski Smotra. Ephemerides Theologicae Zagradienses* 45. (1975), p. 127–138.
- LÓVEI 1991 LÓVEI Pál: A zágrábi székesegyház monográfiájáról. *Pavilon* 6. (1991), p. 14–22.
- LÓVEI 1993 LÓVEI, Pál – Deanović, Ana – Čorak, Željka: *Zagrebačka katedrale.* Zagreb 1988. [ism.] *ActaHAHung* 36. (1993), p. 250–259.
- LÓVEI 1995 LÓVEI Pál: A középkori Magyarország síremlékei – kutatási helyzetkép. *ArsHung* 23. (1995), p. 243–252.
- LÓVEI 1995a LÓVEI Pál: Püspökök vonulása. A zágrábi egyházmegye jubileumi kiállítása. *Új Művészet* 6. évf. (1995) 9. sz., p. 12–17.
- MAROSI 1994 MAROSI Ernő: A koldulórendi építészet Magyarországon. In: *Koldulórendi építészet a középkori Magyarországon. Művészettörténet – Műemlékvédelem 7.* Bp., 1994. p. 39–62.
- MIKÓ 1983 MIKÓ Árpád: Két világ határán (Janus Pannonius, Garázda Péter és Megyericsi János síremléke). *ArsHung* 11. (1983), p. 49–75.
- MIKÓ 1986 MIKÓ Árpád: Jagello-kori reneszánsz sírköveinkről. *ArsHung* 14. (1986), p. 97–113.
- NAGYBÁKAY 1978 NAGYBÁKAY Péter: Beriszló Péter veszprémi püspök címeres sírköve. *VMMK* 13. (1978), p. 113–130.
- NYÁRY 1886 NYÁRY Albert: *A heraldika vezérfonala.* Bp., 1886.

PÓR-SCHÖNHERR 1895

RÁCZ 1995

SOÓS 1999

VARGA – LÖVEI 1990–92

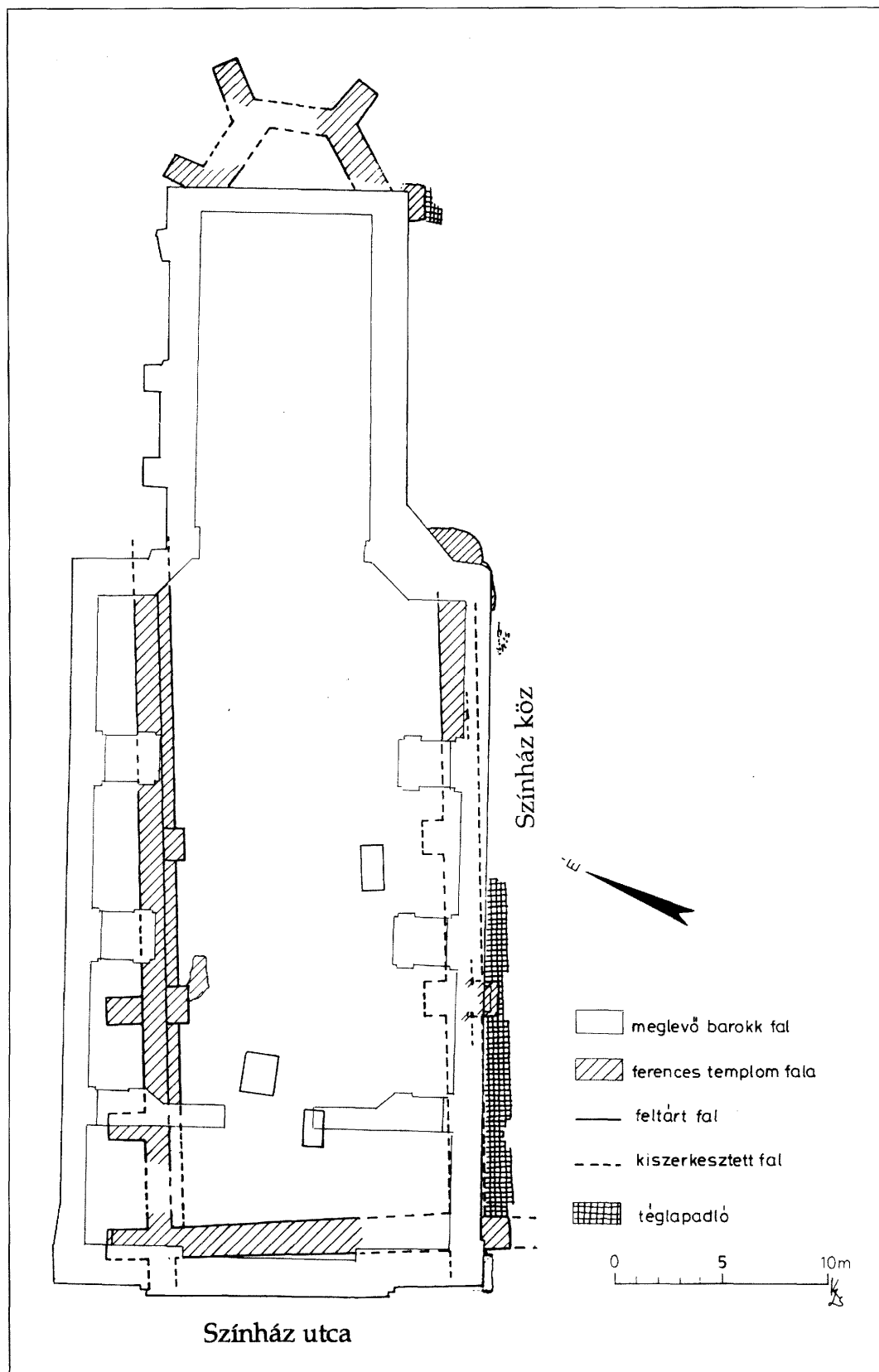
PÓR Antal – SCHÖNHERR Gyula: Az Anjou ház és örökösei (1301–1439). In: A Magyar Nemzet Története 3. Szerk. Szilágyi Sándor. Bp., 1895.
RÁCZ Gyula: Az Ákos nemzetség címere. Turul 68. (1995), p. 11–34.
SOÓS Ferenc: Magyarország kincstartói 1340–1540. [Bp.], 1999.
VARGA, Livia – LÖVEI, Pál: Funerary Art in Medieval Hungary. ActaHAHung 35. (1990–92), p. 115–167.

FINDS FROM THE FRANCISCAN CHURCH OF BUDA CASTLE

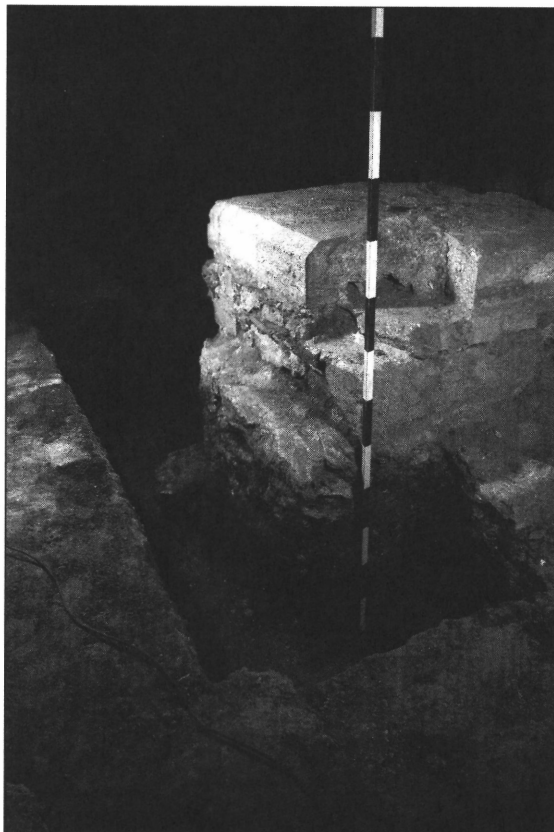
There was an opportunity to conduct a very limited archaeological excavation going along with the reconstruction of Castle Theatre at 1–3 Színház Street.

Historical research has located the mediaeval Franciscan Church and Friary in Buda Castle dedicated to St. John the Evangelist on this site. On the basis of secondary sources the construction of the building complex can be dated to the 1260s. The excavations were limited to the nave of the church,

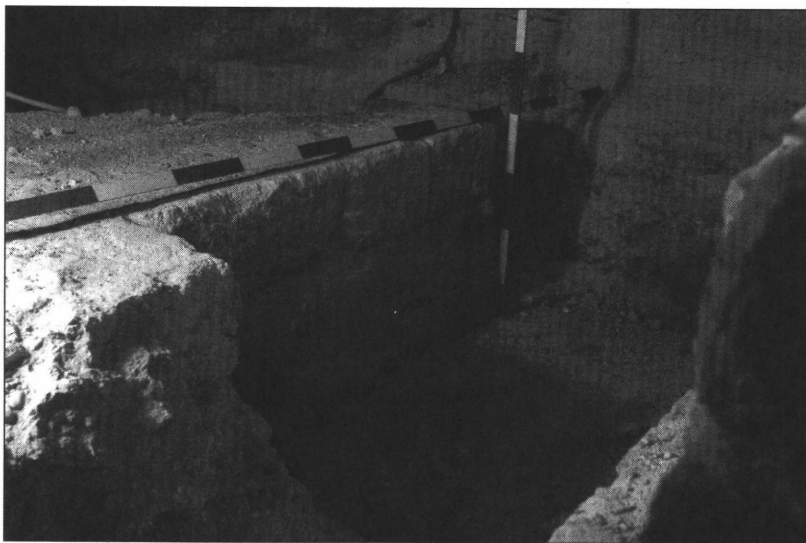
because the choir had been demolished in the course of the building of the trap of the theatre. The details of the walls of the one-nave mediaeval church have been investigated and on the northern wall outer and inner buttresses were discovered. Within the church there was a 100–150 cms thick homogeneous, disturbed debris layer. The mediaeval architectural elements and tombstones published in the present catalogue were found in this infillment.

1. kép. A ferences templom alaprajza

2. kép. Belső pillér az É-i oldalon

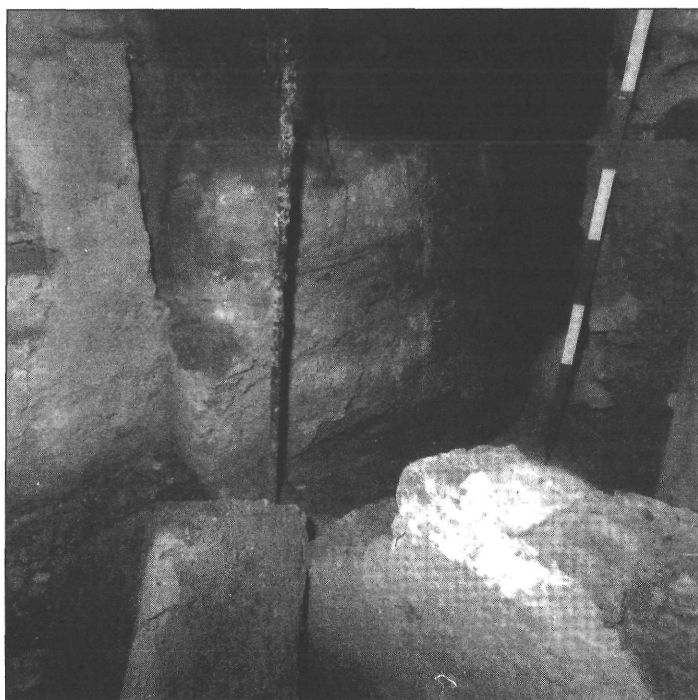
3. kép. Külső pillér az É-i oldalon

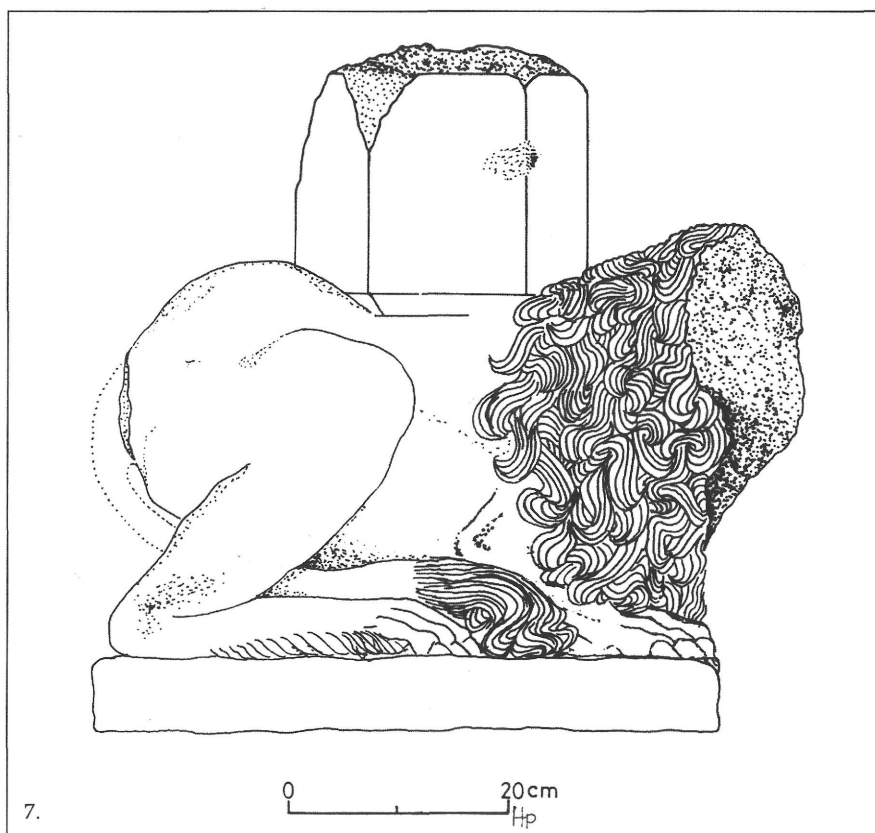
4. kép. Pillér a templom D-i falán a Színház közben

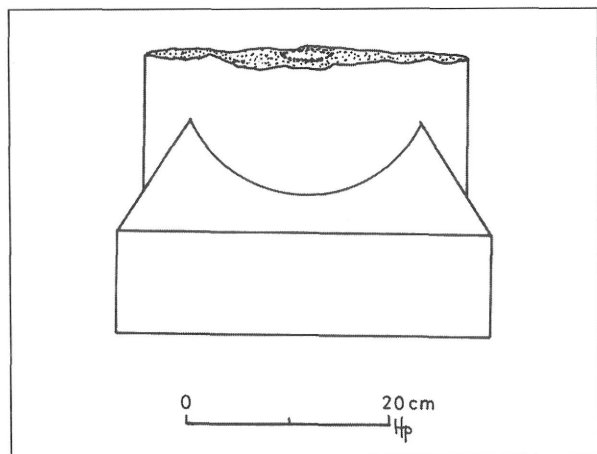
5. kép. A karmelita templom hajófalának elbontása mögött a ferences templom D-i hajófala

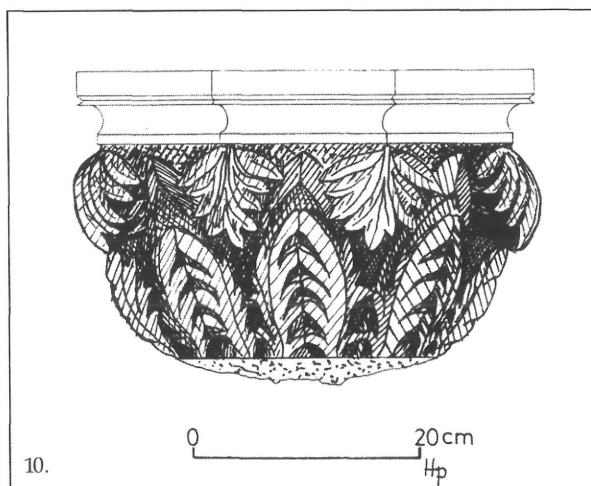
6. kép. A karmelita templom szentélyének DK-i sarkánál feltárt középkori pillér

7.-8. kép Szobor töredéke (É 1)

9. kép. Oszloplábazat (É 2)

10.

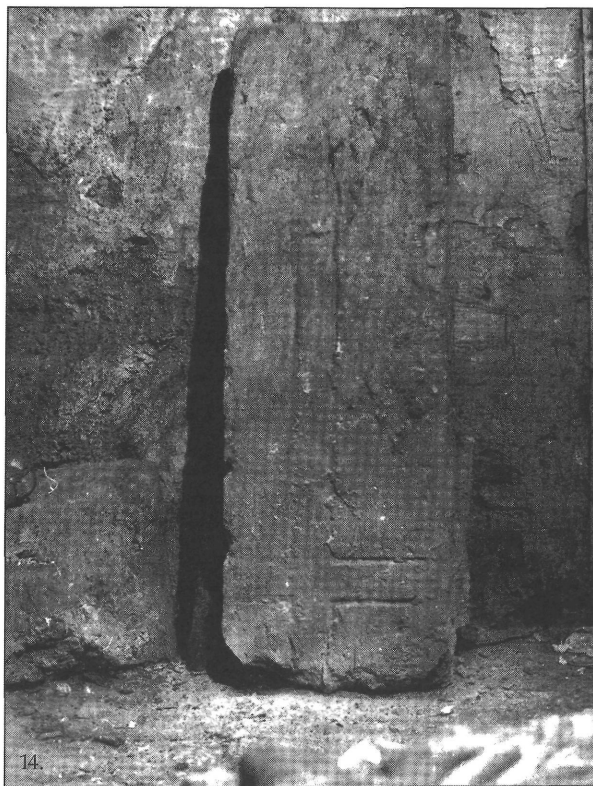
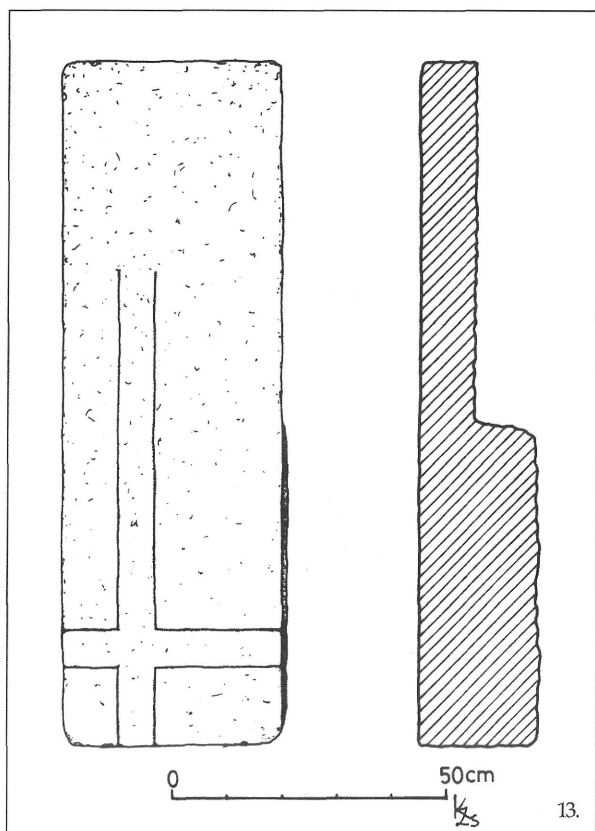

12. kép. Oszlopfő (É 4)

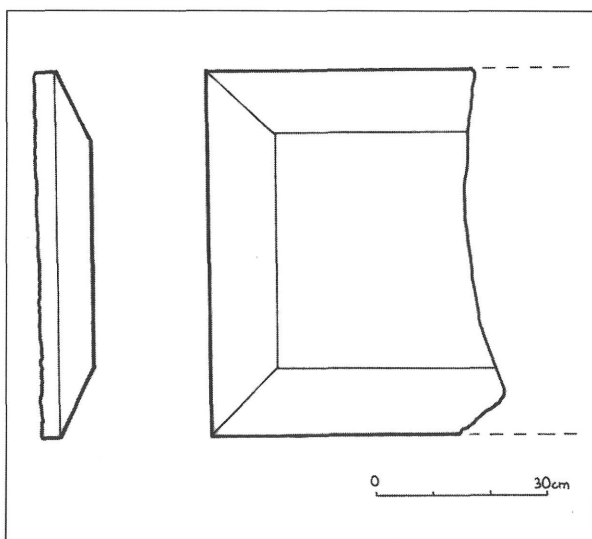

11.

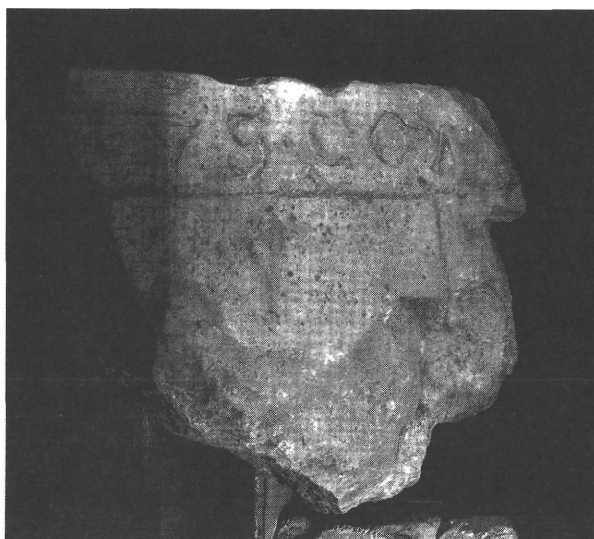
10.–11. kép. Oszlopfő (É 3)

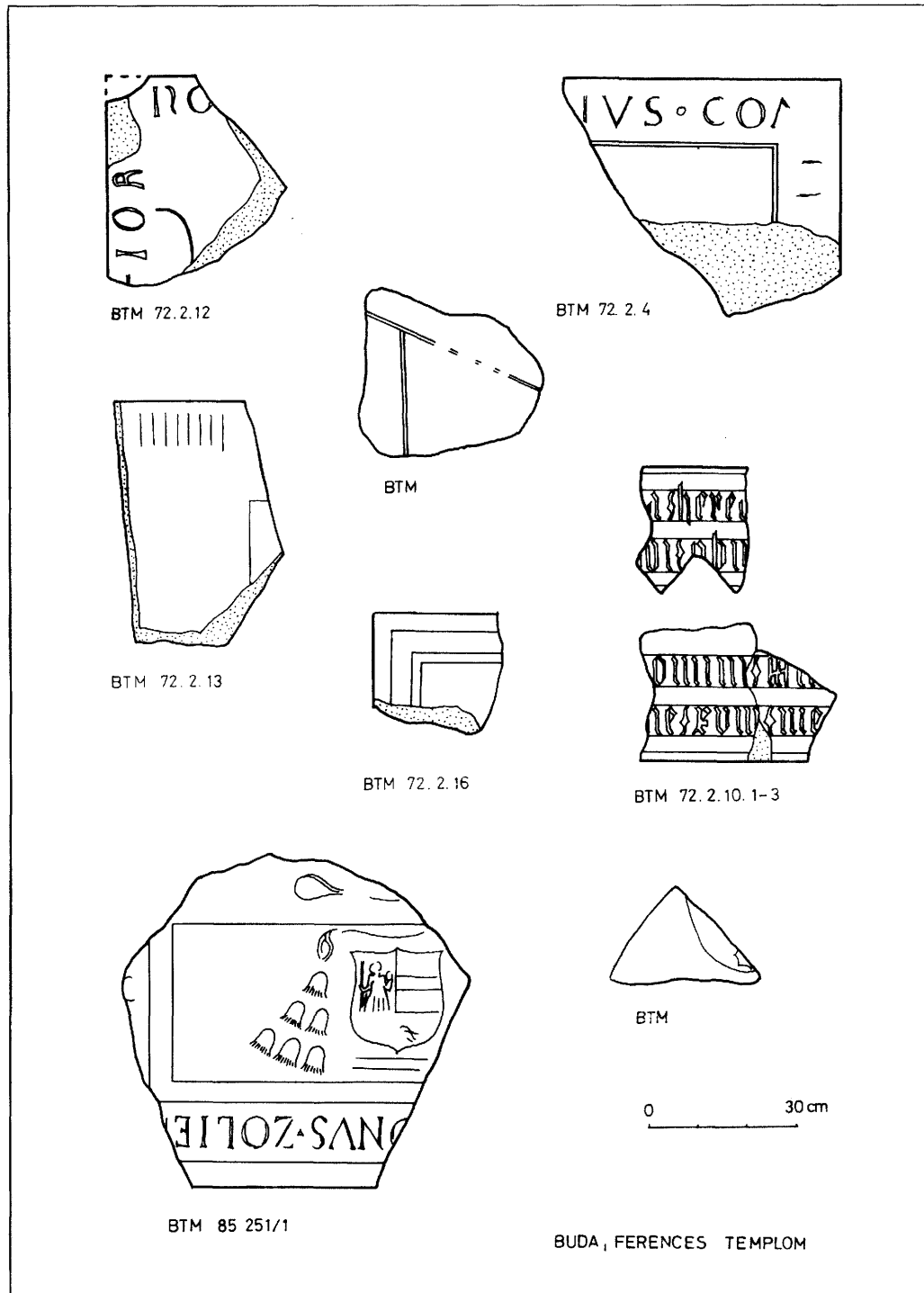
13-14. kép. Ismeretlen sírköve (S 1)

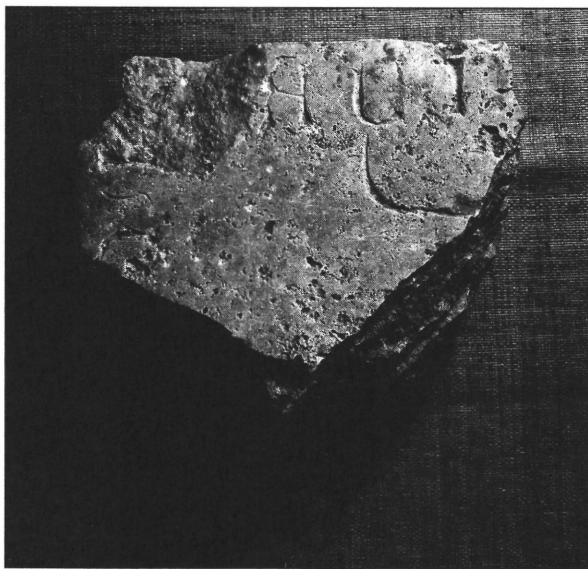
15. kép. Ismeretlen sírkövének töredéke (S 2)

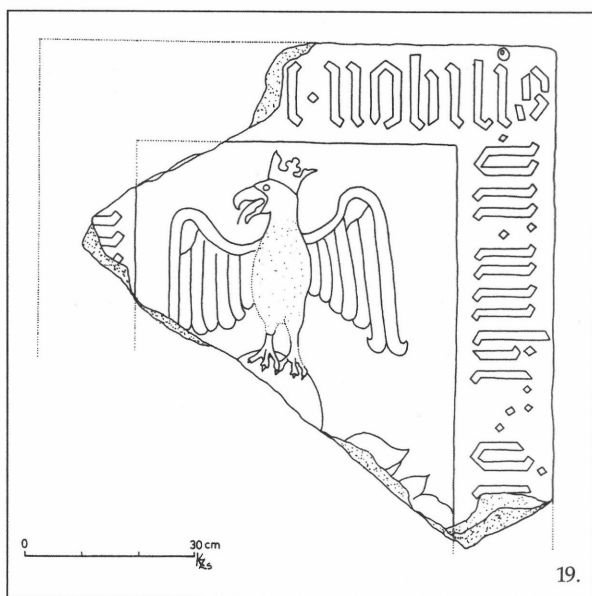
16. kép. Ismeretlen sírkövének töredéke (S 3)

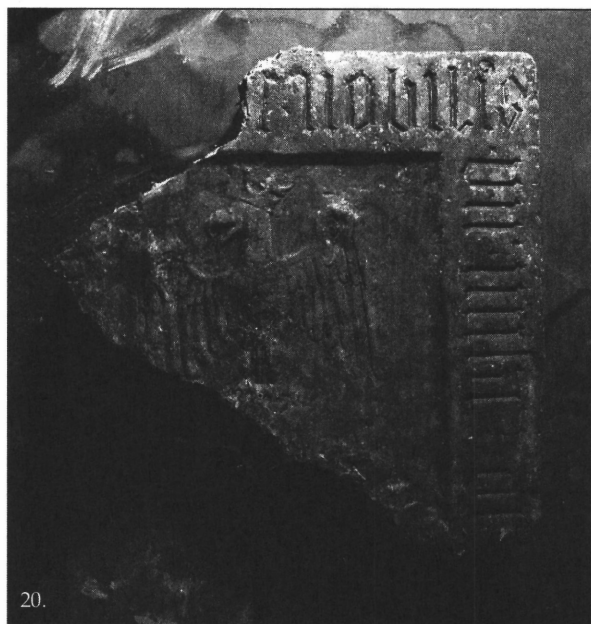
17. kép. Ismeretlen sírkövének töredéke (S 3), ismeretlen sírkövének töredéke (S 4), Ismeretlen sírkövének töredéke (S 7), ismeretlen sírkövének töredéke (S 8), ismeretlen sírkövének töredéke (S 11), ismeretlen zólyomi főesperes sírkövének töredéke (S 12), ismeretlen sírkövének töredéke (S 13), ismeretlen sírkövének töredéke (S 14)

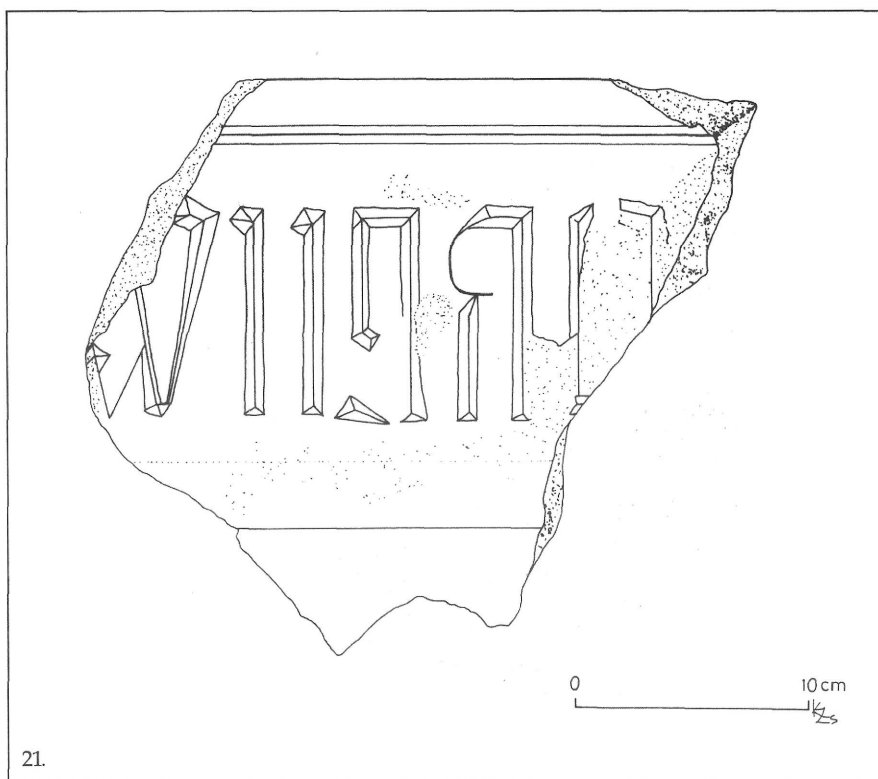

18. kép. Ismeretlen sírkövének töredéke (S 4)

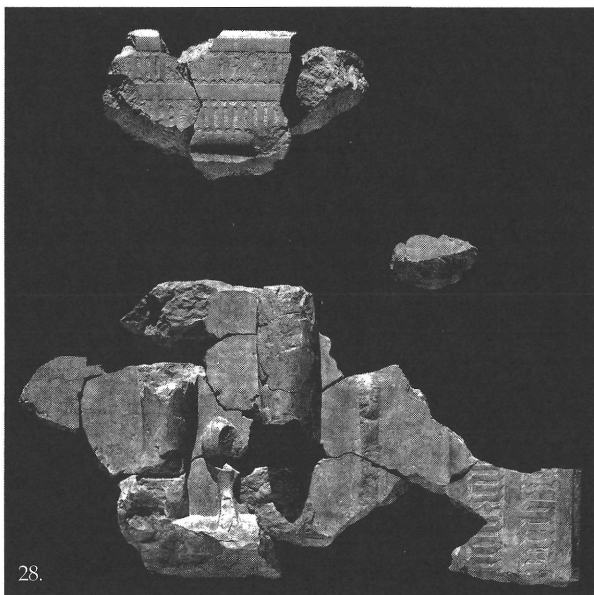
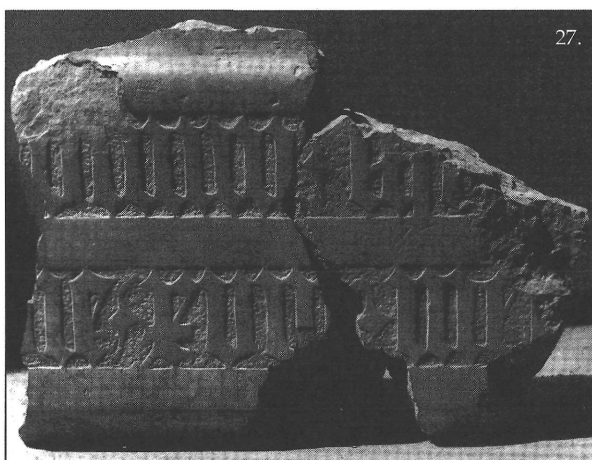
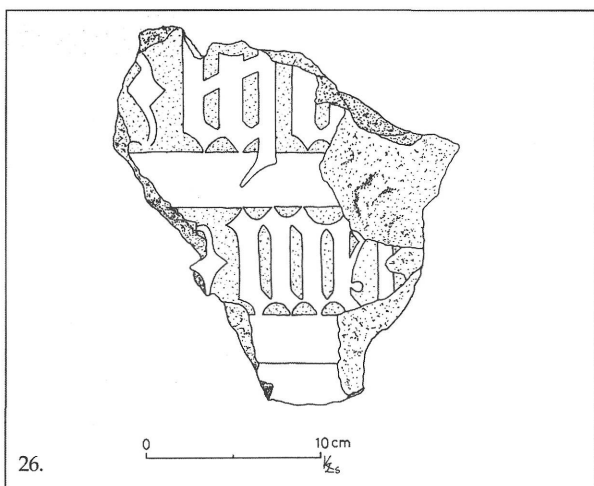
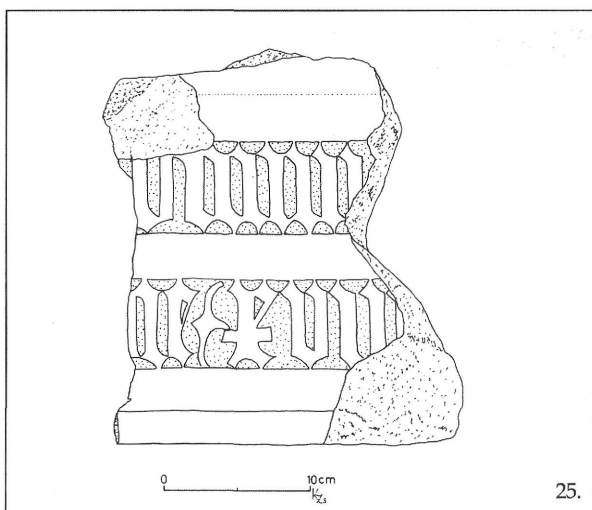
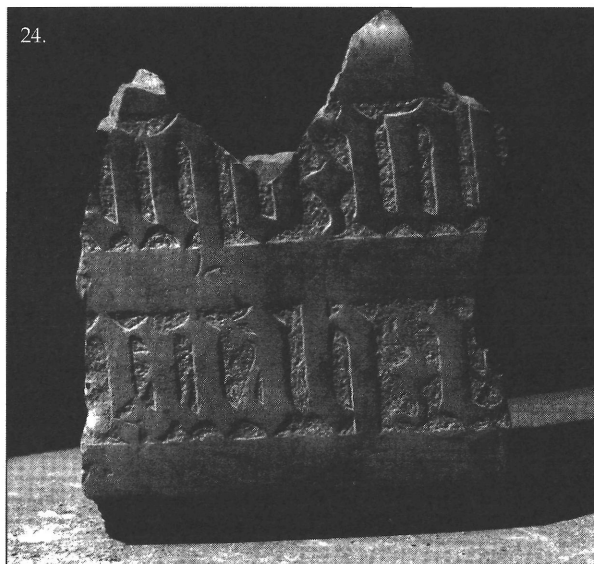
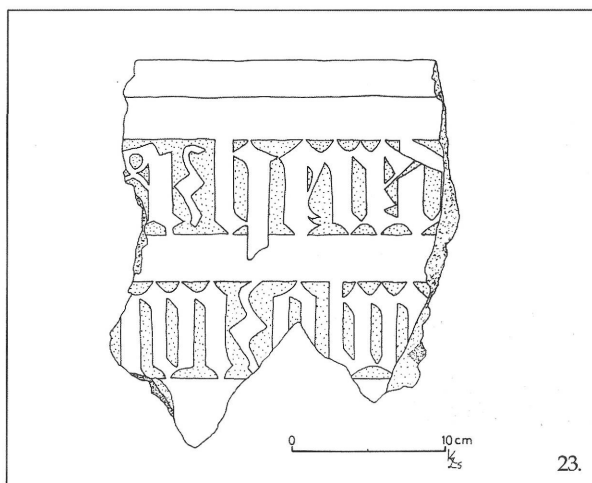

19–20. kép. Ákos nembéli Mikcs töredékes sírköve (S 5)

21–22. kép. Ismeretlen sírkövének töredéke (S 6)

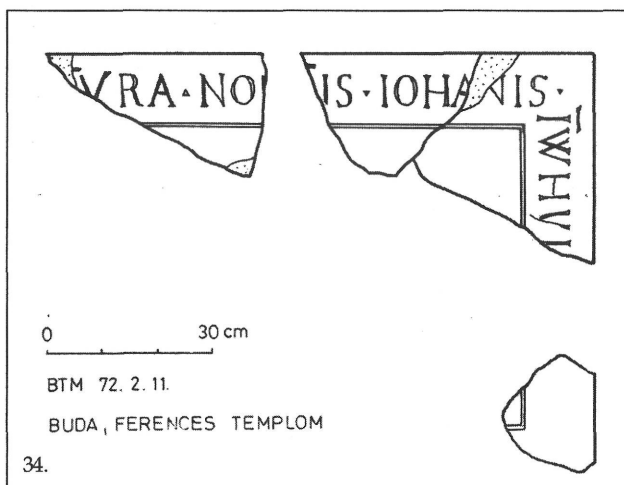
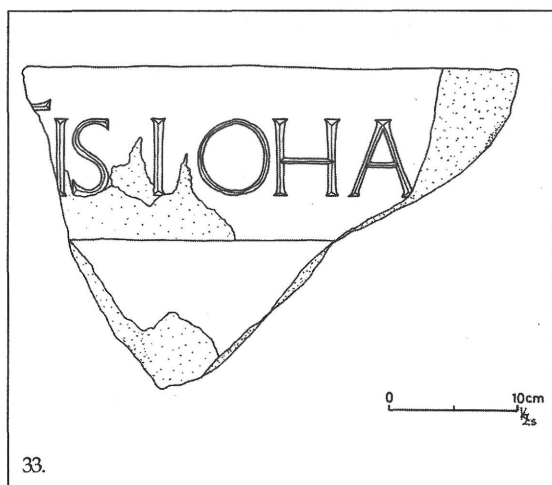
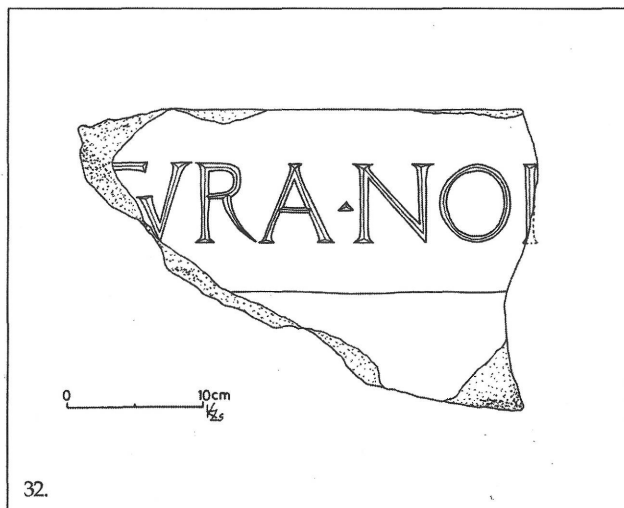
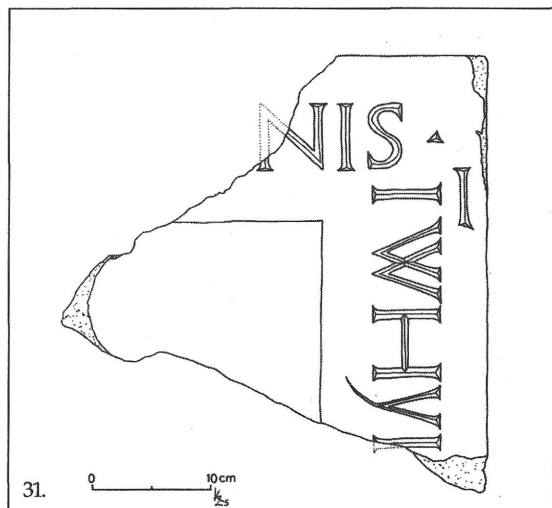
23–28. kép. Ismeretlen sírkövének töredékei (S 7)

29. kép. Ismeretlen sírkövének töredéke (S 8)

30. kép. Wemeri Zsigmond sírköve (S 9)

31–34. kép Johannes... sírkövének töredékei (S 10)

35–36. kép Johannes... sírkövének töredékei (S 10)